

BO SIEGBAHN:

Politik och debatt i dagens Frankrike

Ända sedan François Mitterand valdes till president 1981 har utvecklingen i Frankrike präglats av honom oberoende av om hans socialistparti vunnit valet eller ej. Mitterand har inte dragit sig ens för att ändra vallagen för att kunna behålla makten.

Nu präglas partiet av inre stridigheter om vem som skall efterträda honom samtidigt som oppositionens kritik underblåsts av en serie skandaler och uppenbara missförhållanden.

Före presidentvalet av Mitterand 1981 var den ideologiska och ekonomiska diskussionen på socialistisk sida livlig. Kritiken mot den sittande regimen var omfattande och var och en förde fram sina speciella synpunkter på hur man i socialistisk riktning skulle förändra samhället om och när man kom till makten. Det var en fröjd att vara socialist, särskilt som man i stor omfattning kunde dominera massmedia. Mitterand framlade även ett program i 110 punkter som antogs både av socialisterna och av kommunisterna, de senare dock med den invändningen att det inte gick tillräckligt långt.

Det innehöll en utförlig katalog på åtgärder som omedelbart skulle vidtas. Man skulle exempelvis socialisera, eller förstatliga som termen lydde, nio grupper av strategiskt viktiga industrier bl a stålindustrin, försvarsindustrin och samtliga ännu privata försäkringsbolag och banker. (de Gaulle hade redan 1946 under tryck från regeringens kommunistiska medlemmar förstatligat en del företag på sistnämnda område). Vidare skulle statstjänstemännen, särskilt inom rättsväsendet, göras oberoende av presidenten och riksdagen. Arbetslösheten skulle kraftigt nedbringas från dåvarande 1,5 miljoner, bl a genom anställning av över 200 000 ytterligare statstjänstemän.

De två följande åren efter president- och parlamentsvalen började planerna genomföras men resultatet blev inte det väntade. Arbetslösheten bara steg och gick efter hand upp till över 2 miljoner. Både betalningsbalansen med utlandet och budgeten visade ganska snart väldiga underskott. Nästan alla företag som förstatligades började gå med stora under-

Ambassadören och f d riksdagsmannen Bo Siegbahn bor numera i Paris.

skott, delvis på grund av att politikerna i regeringen började ge dem order om hur de skulle sköta sina finanser, ge bidrag till olika angelägna uppgifter etc. Mitterand tvingades efter två år dra till bromsarna och utse en ny regering och efter hand tystnade nästan alla de entusiastiska samhällsomdanarna. Festen var över!

För de borgerliga, eller som de här mer logiskt kallas högerpartierna, följde en självprövning som med stöd av gynnsamma opinionssiffror blev allt mer optimistisk. Den uppmuntrades också av att när Mitterand, i enlighet med en punkt i valprogrammet 1981, krävde att all undervisning numera skulle ske i statens regi, de största demonstrationerna i Frankrikes historia ägde rum, och han tvingades återkalla sitt förslag.

Valvinden har växlat

Vid de därpå följande valen till parlamentet 1986 vann även oppositionen en övertygande seger. Den tillträdande regeringen Chirac gav sig omedelbart i kast med att genomföra sina vallöften. Efter hand började också arbetslösheten att minska även om det var omöjligt att på kort tid avskaffa den. Man gick också in för att börja privatisera alla de företag som socialisterna förstatligat. Man gick t o m längre och började även privatisera de finansinstitutioner som förstatligats redan på de Gaulles tid.

Efter två år med en förhållandevis framgångsrik politik var det åter tid för presidentval. Socialisterna förde en oerhörd försiktig kampanj, i stort sett längs borgerliga linjer och väckte inga radikala förslag. Man förklarade att man inte avsåg att åter socialisera de nyligen privati-

serade företagen och begränsade sig i stort sett till att framhålla Mitterand som landsfader för alla partier.

För högerpartierna försvarades kampanjen av två orsaker. Man kunde inte enas om en kandidat utan ställde upp med både Chirac och Barre. Vidare splittrades de borgerliga rösterna genom att det högerradikala partiet Front National under de sista åren, framför allt på grund av immigrationsfrågans ökade betydelse, från nästan ingenting nu gick upp till 15 %. Väsentligen genom denna upp- spaltning lyckades Mitterand bli omvald.

Splittring inom socialistpartiet

Liksom 1981 var hans första åtgärd att upplösa parlamentet. Genom att ånyo ändra vallagen och införa majoritetsval samt att på lämpligt sätt ändra på valkretsindelningen uppnådde socialisterna en relativ majoritet och kunde nästan för- inta FN, trots att högerpartierna totalt fick en majoritet bland väljarna.

Dessa något oväntade händelser var ett hårt slag för de borgerliga och trots att de fick en allt klarare majoritet i efterföljande opinionsmätningar och fyllnadsväl spred sig en allmän olust som kombinerades med en oerhörd försiktighet på den socialistiska sidan och rädsla för att framlägga kontroversiella förslag.

Det politiska livet, i all synnerhet som det återspeglades i debatten, blev därför ganska torftigt. Så småningom började dock en viss återhämtning uppstå. På socialistisk sida inskränkte sig denna huvudsakligen till ett inbördeskrig mellan olika fraktioner om vilken kandidat som skulle vara lämplig – och ha chans att vinna – för att efterträda Mitterand.

Hans valperiod utgår dock först 1995! Signifikativt är att det inbördes grälet gick så långt att partikongressen 1990 slutade i allmänt kaos där inga beslut av betydelse kunde fattas. Den kommer för framtiden att stå som ett monument över splittringen.

En stridsfråga som på sistone blivit alltmer brännande rör den ekonomiska politiken och där återfinns en viss parallell med Sverige. Finansminister Bérégovoy för en närmast borgerlig politik med krav på balansering av budgeten under det att ett stigande antal socialister och fackföreningsledare kräver en keynesiansk politik med betydliga löneupspändningar och risk för inflation. En rimlig sådan säges vara ganska lätthanterlig och t o m önskvärd. Kritiken riktar sig indirekt även mot premiärministern Edith Cresson, en f d älskarinna till Mitterrand, vars plötsliga upphöjande betraktas som ett illegitimt intrång på de olika tronpretendenternas vädjobanor.

På väg mot havet

Det enda inlägget i bokform av större intresse är förre premiärministern Laurent Fabius' bok "C'est en allant vers la mer" (På väg mot havet), vilket inte bör tolkas som en spådom om en framtida drunkningsolycka. Fabius, som tillhör den minst revolutionära falangen inom partiet, understryker att socialismen alltför länge identifierats med kollektivismen, under det att den i verkligheten syftar till individens frihet. I en blandekonomi har dock kollektiva insatser ett viktigt utrymme. Hur skulle annars välståndet i ett land som Sverige kunna förklaras, utbrister han. Kravet på skattesänkningar

möts med samma argument som svenska socialdemokrater och särskilt Olof Palme brukade framföra: vilka sociala kostnader vill högern skära ned.

Fabius säger sig dock helt acceptera marknadsekonomin som politisk grundval. Härtill kan invändas att den avgörande frågan för alla dem som numera säger sig i princip acceptera denna utgångspunkt därför blir vilka fördelningsmässiga, sociala, förment ekonomiska, hälsomässiga och miljömässiga skäl som delvis skall få sätta kapitalismen ur kraft. Här kan man tänka sig ett helt pärlband av inskränkningar där ökade doser rött så småningom får den ursprungliga färgen att försvinna.

Fabius varnar socialisterna för att alltför mycket medverka i skötseln av administrationen och företagen. Risk finns därvid att man mera blir byråkrater som förvaltar ett arv än leder utvecklingen mot nya mål. Han ställer dagens trista situation då socialisterna egentligen inskränker sig till att till varje pris behålla makten mot de underbara tider före 1981 då man kunde ägna sig åt visioner.

En känd svensk socialdemokrat har uttryckt det så att "verkligheten är vår största fiende".

Europafrågan

Europafrågan är av naturliga skäl även av centralt intresse för Fabius. Han kommer också in på de farhågor som bland andra Mitterrand till en början tycktes hysa, nämligen att det återförenade Tyskland skulle bli mer intresserat av östra Europa än av EG. Det är just därför så viktigt att genom olika åtgärder binda Tyskland vid Väst. För Frankrike vore det en fara med

ett Tyskland som fritt kunde dominera Östeuropa ekonomiskt med en egen valuta. Därför är en gemensam valuta och centralbank av stor betydelse.

Han har dock flera invändningar mot det nuvarande läget. Den första som kanske inte är så förvånande är att fackföreningsrörelsen av olika skäl inte har ett tillräckligt inflytande för närvarande, även om man håller sig med egna kontor i Bryssel. Den andra, kanske viktigare, är att det är otillfredsställande att en stab av rena tjänstemän i kommissionen har ett så stort inflytande över politikens inriktning. EG-parlamentet borde stärkas. Häremot kan sägas att alla viktigare beslut ändå fattas av representanterna för de olika regeringarna som i sin tur tas från majoriteten i de nationella parlamenten. Dessutom är det väl så, att EG-parlamentet, som ju inte sammanträder så ofta, rekryteras av andraplansfigurer från de olika parlamenten.

Kan socialisterna bevara makten?

En fråga som alltmer börjar intressera socialisterna och kanske särskilt taktikern Mitterand är hur man på bästa sätt skall kunna behålla makten efter parlamentsvalet 1993. Alla opinionsundersökningar tycks ju visa att de "borgerliga" har en stigande majoritet bland väljarna. Det enda botemedlet förefaller vara att på lämpligt sätt ändra valsättet. Det skulle bli fjärde gången under Mitterands tid som detta sker. En gång var det för att splittra högern genom att gynna högerextremisterna, nästa gång var det efter all kritik för att utmanövrera dessa igen. Tanken nu skulle vara att gynna det växande miljöpartiet, som kan förväntas

stödja socialisterna. Det kläds i de vackra orden att man inte helt kan neka småpartierna att få representanter. Lösningen skulle vara att skapa någon slags hybrid mellan majoritetsval i två omgångar och proportionella val. Man anser sig ha god tid att komma fram till den gynnsammaste lösningen.

Oppositionspartierna hävdar med kraft att det är omoraliskt att ständigt ändra valtekniken, i all synnerhet en kort tid före ett val. För dem är frågan av stor praktisk betydelse. Ty även om de vid majoritetsval troligen kan räkna med majoritet är det högst otänkbart om detta skulle gälla vid proportionella val. Detta är också anledningen till ett återuppblossande av frågan hur man skulle ställa sig till något slag av valsamarbete med FN och i anslutning därtill hur man helt allmänt skall betrakta FN. Förrre inrikesministern i Giscard's regering, Michel Poniatowski, hävdar att om man icke accepterar ett samarbete åtminstone på lokal nivå skulle socialisterna segra både vid president- och parlamentsvalen. I stort sett alla övriga första-plansfigurer säger nej till detta. Borgmästaren Noir i Lyon: Jag förlorar hellre ett val än min själ.

Bakom detta borgerliga (och självfallet socialistiska) avståndstagande från Le Pen och FN ligger till en del en misstanke att Le Pen trots sin klara uppslutning för ett fritt näringsliv, nationella strävanden och traditionella borgerliga ideal ändå i sitt innersta skulle vara dagens version av general Boulanger eller Poujade, dvs benägen till utodemokratiska medel för att uppnå sina syften.

Immigrationsfrågan

Det som mest uppmärksammats är Le Pens krav på att immigrationen av i första hand araber men även de svarta skall upphöra och att man även genom olika ekonomiska medel skall få en del av dem att lämna Frankrike. Frågan är inte så enkel och kan säkerligen ej bedömas utifrån svenska utgångspunkter.

Omkring 10 % av Frankrikes befolkning är utlänningar. Det relevanta är dock att härav åtminstone 2 miljoner är araber och att i realiteten 100 000 nya torde komma in varje år, trots att Frankrike redan 1974 i princip satte stopp för immigrationen. Sålunda en betydande olaglig immigration. På lägre social nivå visar dessa dessutom ringa vilja till assimilerings. De är dessutom koncentrerade till städer och inom dessa till vissa områden. Med sina stora barnkullar är de i majoritet i många skolor. Mot bakgrund av Västeuropas högsta arbetslöshet är det inte så underligt att många fransmän tror att situationen skulle vara mycket bättre om antalet utlänningar var lägre.

Ledarna för de två oppositionspartierna, Chirac och Giscard, har med avståndstagande från Le Pen, trots allt ändå känt sig tvungna att uttala konkret kritik, åtminstone av den illegala invandringen. Detta har dock i de egna leden utlöst en ganska stark kritik, vilken säkerligen inte delas av flertalet väljare. Giscard's förre inrikesminister, Michel Poniatowski, har skrivit en hel bok, "Que survive la France" (Må Frankrike överleva) där han i stort sett instämmer i kritiken av immigrationen av araber och påståendet att borgerligheten, om man avvisar allt val-samarbete med Le Pen, även på det lokala planet, med största sannolikhet

kommer att förlora kommande val.

Immigrationen är utan tvekan i dag det allvarligaste akuta politiska problemet för det franska samhället. Icke minst de långsiktiga konsekvenserna av den svårhejdade "invasionen" från Nordafrika, som underblåsts av en del uttalanden från arabiska ledare som Boumedienne.

Missförhållanden och skandaler

Men även den franska författningen och de franska institutionerna har livligt diskuterats. Inför valet 1981 krävde Mitterrand och socialisterna att presidenttiden skulle minskas och att domstolarnas beroende av regeringen skulle upphöra i enlighet med Montesquieus läror. Dessa krav glömdes dock snart bort sedan man kommit till makten och i dag är det av naturliga skäl framför allt den borgerliga oppositionen som driver dessa frågor, under det att socialisterna blivit ganska nöjda med sina möjligheter att påverka beslut på olika nivåer. Oppositionens kritik har underblåsts av en serie skandaler och uppenbara missförhållanden. Vad som särskilt upprört sinnena är att socialistiska partiet och en del av dess ledare tillskansat sig betydande belopp, bl a för att olika företag skulle få entreprenader vid olika offentliga beställningar. När saken uppmärksammades antogs en lag som förklarade att politiker, men endast dessa, inte skulle kunna åtalas för sådana brott, under det att företagsledare som känt sig tvungna att medverka skulle kunna bestraffas.

Vidare har det i stor utsträckning förekommit påverkan från regeringskansliet för att domare skulle nedlägga vissa åtal, respektive utbyte av åklagare.

Den senaste tiden har allmänheten upprörts av åtal mot vissa befattningshavare för att den tidigare socialistiska regeringen Fabius 1985 av ekonomiska skäl inte förhindrade att HIV-smittat blod kom till användning vid transfusioner, vilket medfört att ett antal personer senare avlidit i aids. Saken är fortfarande under utredning.

Är fransmännen för lugna?

Den högt begåvade finansministern i Chiracs regering, Edouard Balladur, har skrivit en mycket balanserad analys av Frankrikes politiska problem, "Douze lettres aux Français trop tranquilles" (Tolv brev till de alltför lugna fransmännen), där han tar upp en del centrala politiska problem. Helt allmänt anser han att den franska författningen är god och ändamålsenlig. Han vänder sig dock mot en del missförhållanden, som förefaller en svensk något egendomliga. En medlem av parlamentet kan inte med säkerhet räkna med att få svar på en fråga ställd till regeringen, han har inte rätt att väcka självständiga motioner och det är regeringen som ensam bestämmer dagordningen, inklusive rätten att ej ta upp en fråga. Balladur vill också göra väsentliga inskränkningar i regeringens inblandning i valet och i olika statliga or-

gans verksamhet. Han ansluter sig också helhjärtat till EG, vilket är värt att notera då gaullisterna av tradition ofta varit något skeptiska till detta samarbete. Han önskar dock inte en enda europeisk valuta utan förutser att nationella valutor skall existera vid sidan av denna.

Stämningen på borgerlig sida förbittras, liksom bland socialisterna, i någon mån av konkurrensen mellan Giscard och Chirac, som båda tycks räkna med att bli den gemensamma borgerliga presidentkandidaten 1995. I bakgrunden finns även några kandidater som skall anses vara framtidsmän. Man har nu bildat en särskild samarbetsorganisation för att undvika att hamna i samma situation som vid tidigare val med flera kandidater som kämpar inbördes och försöker avgöra denna kamp före valdagen. Ännu har man inte sett något tecken på att detta kommer att lyckas.

Allmänt sett präglas i dag det franska samhället av en stor olust och av en känsla att Frankrikes ställning i världen inte är vad den borde vara. Inrikespolitiskt har man att brottas med allvarliga och täta strejker inom framför allt den statliga sektorn och utrikespolitiskt konstaterar man att Frankrike som sökt skapa ett gott förhållande till arabstaterna inte var närvarande vid Madridmötet.